

بسم الله الرحمن الرحيم

به سوی نظریه ادبیات تطبیقی اسلامی

تألیف

دکتر تورج زینی‌وند

دانشیار گروه زبان و ادبیات عربی دانشگاه رازی کرمانشاه

انتشارات پادشاه

سوشناسه	: زینی وند، تورج، ۱۳۵۶-
عنوان و نام پدیدآور	: به سوی نظریه ادبیات تطبیقی اسلامی / تألیف تورج زینی وند.
مشخصات نشر	: تهران: یار دانش، ۱۳۹۵.
مشخصات ظاهری	: ۱۶۰ ص.
شابک	: ۹۷۸-۶۰۰-۷۱۶۲-۹۰-۳
وضعیت فهرست نویسی	: فیا.
یادداشت	: کتابنامه: ص. [۱۲۷]-۱۴۲
موضوع	: ادبیات اسلامی.
موضوع	: Islamic literature
موضوع	: ادبیات اسلامی -- مطالعات تطبیقی.
موضوع	: Islamic literature – Comprative literature
موضوع	: بیات تطبیقی.
رده بندی کنگره	: ۹۵-ب۷۹/۸۳/۲۳۲ BP
رده بندی دیویی	: ۲۰۴۸۸
شماره کتابشناسی ملی	: ۳۱۲۲۳

انتشارات یار دانش

عنوان:	 به سوی نظریه ادبیات تطبیقی اسلامی
نویسنده:	 تورج زینی وند
صفحه پرداز:	 کمال عریفی
نوبت چاپ:	 ۳۹۵
شابک:	 ۹۷۸-۶۰۰-۷۱۶۲-۹۰-۳
ناشر:	 یار دانش
شمارگان:	 ۱۰۰ نسخه
قیمت:	 ۱۰۰۰۰ تومان
پاسداران، ساقدوش، بوستان نهم، پلاک ۳۷، زنگ یک غربی	
تلفن: ۰۲۱۲۲۵۶۷۲۵۸ - ۰۹۳۹۴۳۵۱۲۳۳	
Telegram: @yaredanesh_dr_sabzianpoor	

فهرست مطالب

عنوان	صفحه
پیشگفتار.....	أ
فصل اول: کلیات پژوهش	
۱-۱. تعریف پژوهش.....	۳
۲-۱. ضرورت‌های علمی و هدف.....	۴
۳-۱. پرسش‌های پژوهش.....	۵
۴-۱. روش پژوهش.....	۶
۵-۱. نقد پیشینه پژوهش.....	۶
۶-۱. ساماندهی تحقیق.....	۱۱
فصل دوم: درآمدی بر مفاهیم و تعاریف نظریه ادبی	
۱-۲. تعریف نظریه و شاخص‌های نظریه‌پردازی.....	۱۵
۲-۲. ملاک‌ها و شاخص‌های نظریه‌پردازی.....	۲۱
۱-۲-۲. آزادی اندیشه.....	۲۲
۲-۲-۲. تفکر و تأمل.....	۲۱
۳-۲-۲. انتزاعی و تعمیمی.....	۲۱
۴-۲-۲. استدلال.....	۲۴
۵-۲-۲. روشمندی.....	۲۴
۶-۲-۲. دقت و تیزبینی.....	۲۴

- ۷-۲-۲. پویایی و نقدپذیری ۲۵
- ۸-۲-۲. به هم پیوستگی و تکامل تدریجی ۲۵
- ۹-۲-۲. غایت‌مداری ۲۵
- ۱۰-۲-۲. نظریه: میل به سلطه‌ناپذیری ۲۶
- ۳-۲. نظریه ادبی: تعاریف، اهمیت و ضرورت ۲۹
- ۱-۳-۲. نظریه ادبی و نقد ادبی ۳۷
- ۲-۳-۲. نظریه ادبی و فرضیه ۳۹
- ۳-۳. نظریه ادبی و ادبیات تطبیقی ۴۰
- ۱-۳-۳. ادبیات فرانسوی ۴۲
- ۲-۳-۳. ادبیات انگلیسی ۴۳
- ۴-۲. آنچه گذشت ۴۶

فصل سوم: تجربه ادبیات تطبیقی اسلامی در ترازوی نقد

- ۱-۳. پیشگامان ادبیات تطبیقی اسلامی ۵۰
- ۱-۱-۳. علامه محمد اقبال لاهوری ۵۰
- ۲-۱-۳. طه ندا ۵۱
- ۳-۱-۳. حسین مجیب المصری ۵۳
- ۴-۱-۳. طاهر احمد مکی ۵۵
- ۵-۱-۳. محمد عبدالسلام کفافی ۵۷
- ۶-۱-۳. محمد السعید جمال الدین ۵۹
- ۲-۳. اسباب و ریشه‌های پیدایش ادبیات تطبیقی اسلامی ۶۲
- ۱-۲-۳. گذری بر تحولات ادبیات تطبیقی در جهان عرب ۶۲
- ۲-۲-۳. اسباب و ضرورت ادبیات تطبیقی اسلامی ۶۷

۳-۲-۲-۱	تضعیف ادبیات بومی و هویت ملی - فرهنگی	۶۷
۳-۲-۲-۲	استعمار و استثمار فرهنگی	۷۱
۳-۲-۲-۳	دوری و جدایی میان ملت‌های اسلامی	۷۶
۳-۲-۲-۴	تأثیرپذیری از ناقدان غربی	۸۱
۳-۲-۲-۵	آنچه گذشت	۸۷
۳-۳	معرفی و تحلیل دیدگاه‌های نقدی ادوارد سعید	۹۰
۳-۳-۱	سعید و چالش‌های ادبیات تطبیقی	۹۴
۳-۳-۱-۱	رپامحوری ادبیات تطبیقی	۹۶
۳-۳-۱-۱-۱	ادبیات تطبیقی و استعمار جغرافیایی	۱۰۱
۳-۳-۱-۲	ادبیات تطبیقی و استعمار فرهنگی	۱۰۳
۳-۳-۱-۴	ادبیات تطبیقی و رابیت سیاسی ابرقدرت‌ها	۱۰۴
۳-۳-۱-۵	آنچه گذشت	۱۱۰
۳-۴	نتیجه، تحلیل یافته‌ها و اصول پیشنهادی	۱۱۲
	یادداشت‌ها	۱۲۴
	نمایه اعلام	۱۲۷
	فهرست منابع	۱۳۳

پیشگفتار

إِنَّ هَذِهِ أُمَّتُكُمْ أُمَّةً وَاحِدَةً... (انبیاء / ۹۲)

خاستگاه اصیل ادبیات تطبیقی و نظریات گوناگون آن، جهان غرب است. هدانا، بنیاد، بین دانش نیز در گسترش پیوندهای انسانی و تعاملات فرهنگی، پرهیز از تعصب و خشک اندیشی نژادی و فرهنگی، دوستی و صلح جهانی، شناخت فرد و دیگران، گفت و گوهای آزاد فرهنگی و... نهفته است. شایان بدانست که به گزافه نباشد، اگر بگوییم: ادبیات تطبیقی در روزگار کنونی مانند جهان پُر از جنگ و آشوب است، می تواند «سفیر فرهنگی - انسانی فعال و کارآمد» باشد؛ چکیده این مأموریت، قرن ها پیش، در این شعر سعدی شیرین سخن، تجلی یافته است:

بنی آدم اعضای یکدیگرند / که در آفرینش ز یک گوهرند^۱

اما این دانش ارزشمند، در پاره ای از زمان ها با اندیشه های ناسیونالیستی و امپریالیستی غرب در پیوند بوده است و حتی برنامه ریزان ژوئشگران شاخص این دانش - از جمله ادوارد سعید - بر این باورند که ادبیات تطبیقی در نظر و عمل با امپراطوری غربی و امپریالیسم فرهنگی آن در پیوند است.

۱. این است ائت شما، که امّتی یگانه است. (ترجمه محمد مهدی فولادوند)

۲. در برخی موارد به جای «یکدیگرند» در مصراع نخست، «یک پیکرند» نیز آمده است.

افزون بر این، پیدایش مکتب‌ها و نظریات گوناگون ادبیات تطبیقی - بویژه سه مکتب فرانسوی، امریکایی و روسی - بیشتر حاصل رقابت‌ها و کشمکش‌های فرهنگی و سیاسی ابرقدرت‌ها به منظور گسترش و چیرگی نظام سلطه بر جغرافیای فرهنگی جهان، بویژه شرق و کشورهای اسلامی، است.

البته، چنین واقعیت‌های انکارناپذیری؛ به معنی نفی و انکار ماهیت اصیل این دانش و نادیده گرفتن دستاوردهای مثبت و سودمند آن نیست، بلکه بیشتر مقصود آن است که نظریات و دیدگاه‌های کنونی ادبیات تطبیقی با جریان‌های سیاسی - فرهنگی غرب در پیوند است و از سوی دیگر، تناسب کمتری با فرهنگ و تاریخ مشرق زمین و سرزمین‌های اسلامی دارد. لذا، تلاش برای رهایی از این بحران جدی، دغدغه اساسی برخی از پژوهشگران جهان اسلام بوده است.

در حقیقت، این تلاش به منظور تحقق آموزه‌های دینی و فرهنگی است که این نوشتار در آغاز سخن، بدان مزین گردید. از این رو، به تدریج، صفت «اسلامی» به پایان نام چالش‌برانگیز ادبیات تطبیقی افزوده گردید و باب تازه‌ای را از چالش، تکاپو و نقد در میان فرهیختگان جهان اسلام گشود.

این رویکرد، ضمن ستایش دستاوردهای نظریه‌پردازان غرب - در آن قلمرو، بر این عقیده است که شایسته نیست اهتمام پژوهشگران ادبیات تطبیقی بیشتر معطوف به موضوع‌ها، روش‌ها و نظریات غریبان باشد، بلکه بهتر است که ادبیات تطبیقی در مسیر بومی‌سازی، همگرایی، احیای هویت اسلامی و وحدت فرهنگی میان ملت‌های اسلامی گام بردارد. در این میان،

پیشگفتار ج

اقبال لاهوری، طه ندا، حسین مجیب المصری، طاهر احمد مکی، محمد السعید جمال الدین و... گام‌های ارزشمندی در مسیر شکوفایی و تغییر نگاه مخاطبان و پژوهشگران به این رویکرد برداشته‌اند. از این رو، نگارنده در این پژوهش، بر آن است تا تفسیری روشن و گزارشی تحلیلی - نقدی از اسباب پیدایش، ضرورت، اهمیت و اهداف این رویکرد، بر مخاطبان عرضه نماید.

الله ولی التوفیق و السداد

تورج زینی‌وند

تابستان ۱۳۹۵